

KÜTÜPHANECİLİK MESLEĞİNE ETİKSEL BİR YAKLAŞIM

*Fatoş SUBAŞIOĞLU**

ABSRTACT: The Most essential features for all professions are to determine the ethical behaviours and codes. Without these codes, a profession can not be approved and presented. The main problem of library profession in our country is that the profession has not yet been understood by the individuals of the society. This problem can be solved by formulating and having a consensus on profession ethical codes.

Ahlak, töre bilim ya da başka bir deyişle Etik, "belli bir toplumun belli bir döneminde bireysel ve toplumsal davranış kurallarını saptayan ve inceleyen bilimdir... toplumla birlikte oluşmuştur. Kuralları, hukuk kurallarından farklı olarak yasalarla değil, toplumsal tepkilerle biçimlenmiştir." (Hançerlioğlu, 1976; I.c.:52 5.c.;359).

Ahlak (etik) genel anlamda bireyin ya da grubun doğru ve yanlış davranışlarını yöneten değer ve prensiplerdir. (İş Ahlakı..., 1992:23).

Ahlak, "...aslında huy, yaratılış ve karakter demek olan "Hulk"un çoğulu. ...İnsanların birbirine karşı manevi davranışlarının sistemi (moral) ... Bir toplulukta bu cinsten davranışların toplamı... Manevi davranışların ilkelerini ve kuramını (ahlak felsefesi ve bilim) ifade eder." (Türk Ansiklopedisi..., 1989: 237).

Özcan Köknel, **Ahlak** başlıklı makalesinde, toplum içinde yaşayan insanların diledikleri gibi özgür ve sorumsuz davranamayacaklarından, böyle davranışlarda bulduklarında toplumsal bir varlık olma niteliklerini, yani insanlıklarını yitirmiş olmalarından söz etmektedir. (Köknel, 1987: 205). "İnsan davranışlarını toplumun geleneğinin, törelerinin, dini-

* Dr.Fatoş SUBAŞIOĞLU, A.Ü. DTCF Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Elemanı

nin, değer yargılarının, yasalarının... ortaya koyduğu kurallara uydurmak zorundadır. Gelenek ve görenekler, kuşaklar boyu sürüp gelen davranış kalıplarıdır. İnsana belirli durumlar karşısında belirli tutumlar kazandırarak içinde yaşadığı çevreye uyumunu kolaylaştırır... gelenek ve görenekler ülkelere ve bölgelere göre farklılıklar gösterir. Töre ise, toplumca benimsenmiş, yerleşmiş davranış, eylem ve yaşam biçimidir. Toplumsal kuralları, gelenek ve görenekleri, ortak alışkanlıkları içerir. Din, bireyde, ahlak ve vicdan kavramlarının yerleşmesi için gerekli olan toplumsal yapıların en köklüsü, en eskisi ve etkinidir. Ancak dinsel kuralları da içeren ahlak, sadece dinsel kurallardan oluşmuş olarak kabul edilip uygulanırsa, birey ve toplum açısından birtakım sakıncalar doğar. Çünkü dinsel kuralların değişmezliği ve tutuculuğu yanında ahlak kurallarında zamanla değişme olabilir.” (Köknel, 207).

Bir felsefe disiplini halinde ahlakın konusu, temellerini İYİ ile KÖTÜ nün oluşturduğu birtakım değer kavramlarıdır. Yasa, tüzük, yönetmelik ve yönergeler çoklukla toplum düzeninin iyiye, doğruya, güzele yönlendirilmesi için konulmuştur.

Ahlak ve hukuk olayları yaptırımlı tavır ve hareket kurallarıdır. Olay aynı olur ancak olaya uygulanacak ceza, kural ülkeden ülkeye değişebilir. Yaptırımlar cezai, ahlaki veya manevi olabilir.

Her mesleğe göre bir etik vardır. Etiksel davranış ve etik kurallarının formüle edilmesi tüm meslekler için en gerekli temel özelliktir. (Nemchek, 1991: 668). Bir meslekte olanın görevi, diğerininki ile aynı olmadığına göre etik ve etik kuralları da meslekten mesleğe değişir.

Bedi Şehsuvaroğlu, **Tıbbi Deontoloji** adlı makalesinde “Deontoloji” teriminin açılımını vermiştir. “Deontoloji deyimi Deontos (görev, vazife) ve Logos (bilim) gibi iki Yunanca sözcükten oluşmasına rağmen, eski yunan tababetinde mesela Hippokrat (M.Ö.460-377) ve Aristo (M.Ö.384-322) devirlerinde kullanılmayıp bunun yerine Etik (Ethikon) ve Ethos deyimleri kullanılmıştır. Deontoloji deyimi ilk olarak Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından İngilizce olarak “Deontology or The Science of Morality” adını taşıyan eserinde kullanılmıştır.” (Şehsuvaroğlu, 1983:V).

Yüksel Özemre ise “...belirli bir düzene bağlı olduklarını açıklayan ya da doğrudan bağlı olan kişilerin... haksızlığa uğramamaları ve ...haksızlığa sebep olmamaları için uymaları gerekli olan ...kuralların ve

...davranış biçimlerinin oluşturduğu kurallar (normlar) topluluğuna o düzenin ahlak sistemi ya da kısaca ahlakı (etiği) denir.” (Özemre,1991: 43) tanımını vermektedir.

İş Ahlakı tanımında ise belirtilen, şirkete, personele, hissedarlara ve sosyal çevreye yönelik sorumluluktur. (İş Ahlakı..., 5).

İş, para, kar ve başarı demektir. Bazıları için iş dünyası sadece bunlardan ibarettir. İş ahlakı dürüstlük sorunu ile uğraşır. İş ahlakı hakça davranış, yapılan haksızlıklara karşı çıkmak, bütün ilişkilerde dürüstlük, güven, saygı ve hakça davranmak demektir. (Mchuğh, 1992: 11).

Emile Durkheim'in **Meslek Ahlakı** adını taşıyan kitabında konuyla ilgili şu cümleler yer almaktadır: “Ahlak, ahlakı tatbik edecek grubun eseridir. Bu ahlak eksik olduğu zaman o grupta kafi tecanüs ve tesanüt yoktur. Grup olarak mevcut değildir. Meslek grupları ne kadar sağlam ve teşkilatlı olursa, meslek ahlakı da o kadar gelişir ve sayılır.” (Durkheim, 1986:12).

Bir topluluk etik disiplini olmaksızın yaşayamaz. Aksi halde ortada ancak birbiriyle çarpışan fertler kalır. Etiğin en önemli fonksiyonu bir disiplin ruhu yaratmaktır. Ancak disiplinin yalnız topluluğa yararlı olması yetmez onun bireyin hayatına da yararlı olması gerekir. Etik geniş bir yasak sistemidir. Dolayısıyla da amacı bireyin çalışmalarının normal olarak içinde döndüğü ve dönmek zorunda olduğu dairenin sınırını çizmektir. Etiğin ikinci işlevi bağlılık duygusu yaratmaktır. Bağlılık duygusu yaratılmadıkça etik disiplinlerine uygun davranmak güçleşir. Etiğin disiplin unsuru bizim üstümüzde, bağlılık duygusu ise içimizdedir. (Durkheim, VII,XXVIII,XXX,XXXII,XXXVIII).

Meslek etiği, diğer etik alanları (kişi, aile) gibi kamuoyunca önemsenmez çünkü toplum için öbür etik alanları gibi ortak bir öge değildir. Meslek etiği, kişisel davranışlara, kişisel çıkarlara bir sınır çizer, grup dinamiği oluşturur. Kütüphanecilik de, bir grup oluşturduğuna göre meslek etiği, meslek elemanlarınca benimsendiği ve korunduğu sürece yürürlükte kalabilir.

Eğer kütüphanecilik bir meslekse özel sorumlulukları belirten bir kuralı olmalıdır. Kural, temel bir soru ile başlamalıdır. Kütüphanecilik gerçekten bir meslek midir yoksa sadece bir iş midir? Bu soruya verilecek

yanıt önemlidir. Bir mesleğin en önemli karakteristiği özerk olmasıdır. Bir mesleğin etik kuralı, kendi düzenlediği etik prensiplerinin hizmet ettiği kesime (halka) duyurulmasıdır, açıklanmasıdır. (Stichler, 1992: 40).

“Meslek” ve “İş” terimlerine bir kavram, bir yanıt bulmak zorunludur. Meslek, tutulan yol demektir. Bu yol, düşünmek, ya da yaşamak için tutulmuş olabilir. Her iki anlamda da seçilmiş, yeğlenmiş bir davranışı dile getirir. İş ise, kullanma değeri yaratan ve nitelikçe belli olan çalışmadır. (Hançerlioğlu, 4.c.:136, 5.c.:146).

Mesleklerin tarihi gelişimine bakılırsa, geleneksel olarak ticaretten, yukarıda tanımlanmış iş ve diğer meslek olmayan işlerden kesin kriterlerle ayrılmış olduğunu görürüz. Bu kriterler; 1) Bir mesleğin elemanları uzmanlaşmış bilgi ve yöntem sahibidir. 2) Toplumun diğer üyelerinden daha yüksek etik standartlarına sahiptir. 3) Mesleğe giriş için düzenlenmiş kuralları vardır. Meslek elemanının performansı belirlenir, sorumluluklar ve görevler yerine getirilmezse işten atılma gerçekleşir. 4) Meslek topluma yarar sağlamalıdır. 5) Belirli haklar ve öncelikler genellikle diğer iş guruplarına aktarılır (duyurulur). 19. Yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başlarında tıp ve hukuk meslekleri bu standartları en iyi şekilde uygulamıştır. Meslek ile meslek olmayan işler arasında çizilen bu sınır günümüzde artık yeteri kadar açık değildir. Son 50 yılda mesleklerin hızla artması, büyümesi, artan iş denetimi ve pazar gücü bu ayrımı bulanıklaştırmış, bunun da ötesinde mesleğin bütününde halk güveninin ve inancının yitirilmesi bu ayrımın yapılmasını gerektirmiş ve akademik kuruluşlar gerek duyulan eğitimi sağlamak amacıyla harekete geçmiştir. Bu uzmanlar daha sonra kendilerini meslek olarak tanımlamışlar ve mesleki işlerle ilgili olarak prestij, güç ve zenginlik aramışlardır. Muhasebecilik, sigortacılık, okul yöneticiliği gibi birçok iş, meslek olarak tanıtılmıştır. Mesleki anlamda etik kuralları görünüşte özerk ve meslek standartlarına uygun olarak ortaya konulmasına karşın, gerçekte bu kurallar işin hukuki açıdan gerektirdiğinden fazla bir şey değildir. Örneğin 1983'te Ulusal Muhasebeciler Derneği'nin Etik Kuralı, bir şirketin muhasebeciliğini yapan bir kişinin rüşvet alma, yanlış hesap yapma, kayıtlarda oynama gibi işlemler nedeniyle işten çıkarılabileceğini belirtir. Ancak bu davranış hukuki açıdan da suçtur. Muhasebeciliğin özel bir yaptırımı değildir. Mesleki kütüphanecilik dernekleri de özellikle özerklik ve düşünce özgürlüğü bağlamında tarihe geçecek bir rol üstlenememişlerdir. (Sticher, 40, 41, 42).

Kütüphanecilikte etik kuralları alanında ciddi bir boşluk vardır. Kütüphanecilik mesleğinin sorumluluklarının ve amaçlarının ortaya konulması gerekmektedir. Kütüphanecilik mesleğinin etiği ne olmalıdır? Nasıl bir formül bulunabilir ve mesleki etik kuralı ya da kuralları nasıl geliştirilebilir? Bu tür kurallar koymanın olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Mesleki etiğin ne olduğuna ilişkin belirli fikirleri olmadığından meslek elemanları bu sorulara uygun yanıtlar verememektedir. Etik standartları olmaksızın meslek tanınmaz ve tanıtılamaz.

Etik kuralı mesleğin ve işin felsefesine uygun olmalıdır. Kütüphanecinin işinin özü, işlev ve amaç açısından son derece iyi açıklanmalıdır. Bunlar kesin olmalıdır. Bir etik kuralı kabul edilebilir davranışları belirlemelidir ve işteki doğru ya da yanlış davranışların neler olduğu hakkında da yol göstericilik yapmalıdır. Etik kuralları, meslek elemanları arasında disiplini sağlamalıdır. Meslek etiğinin kuralları kısa, öz olmalıdır, basit, açık ve tutarlı olmalıdır; akla yatkın (makul), kabul edilebilir, uygulamalı ve uygulanabilir olmalıdır; kapsamlı ve kesin olmalıdır. Etik kuralları meslek elemanlarına görev ve sorumluluklarını açıklamaya çalışır. Bunlar: Mesleklerinin ne olduğu, meslekdaşları ile ilişkilerinde saygı ve nezaket, kullanıcılarla olan ilişkileri, konumları, toplumda üstlendikleri görev ve sorumluluklarıdır. (Finks, 1991: 85).

Kütüphanecilik mesleğinin oluşturulacak etik kuralında şu maddeler yer almalı ve ele alınıp, tartışılmalıdır:

* Bilginin kapsamına giren her türlü gelişme ile ilgilenmek kütüphanecinin görevi olmalıdır.

* Kütüphaneciler dermelerini mesleklerinin gereği olan hizmet anlayışıyla sağlamalı ve bu dermeyi sağlamada hizmet politikaları doğrultusunda doğru ve tarafsız olmalıdırlar.

* Kütüphaneciler, kütüphane materyalini sansür etmek, denetlemek isteyen tüm kişi, kurum ve meslek gruplarına tüm güçleriyle karşı koymalıdırlar.

* Kullanıcılarının bireysel haklarını (bilgi alma ya da arama, danışma ve ödünç alma) korumalıdır. Ayrıca her kullanıcının özel yaşamına saygı duymalı ve gizlilik hakkını korumalıdır.

* Bilgiye erişimde fırsat eşitliği sağlamalıdır. Farklı ortamlarda üretilen bilgi kaynaklarını hiçbir ayırım gözetmeden tüm kullanıcılara sunmalıdır.

Bilgi üreticisinin telif hakkını korumalıdır. Son yıllarda kütüphanelerde yoğunlukla kullanılan bilginin kayıtlı olduğu özellikle elektronik ortamlardaki bilginin telif hakkı sorunu önemle üzerinde durulması ve tartışılması gereken bir konudur.

* Kütüphaneciler, iş prensiplerine, diğer personel ile ilişkilerindeki prensiplere uymalıdır. Diğer birçok meslekte görülen rekabet ortamından çok, kütüphanecilik, birlikte, eşgüdümlü çalışmayı gerektirir. Bu da meslekdaşlar arasında saygı ve nezaketin oluşması ve korunması demektir. Meslek gelişiminin diğer bir yönü uygulayıcıların rekabetten çok birlikte, ortak çalışma zorunda olmalarıdır. Kütüphaneciler, birbirlerine bağımlı olarak çalışmak zorunda olan ve personel entegrasyonunun çok iyi sağlandığı ve korunduğu meslek grubudur.

Bu grubun ilişkileri; 1) Kütüphaneci-kütüphaneci ilişkisi 2) Yönetici-kütüphaneci ilişkisi açısından iki yönden ele alınıp, irdelenmelidir. (Lanier, 1983:91).

* Kütüphaneciler kişisel çıkarlara, belli bir gruba ya da görüşe hizmet etmemelidir.

* Kütüphaneciler bilgilerini sürekli yenilemek durumundadır. Son yüzyılda kütüphaneciliğin sürekli bilimsel araştırma yapılması gereken bir meslek olduğu görüşü yaygınlaşmıştır. Bilimsellik eğitimi önemlidir. Meslek elemanları işleri ile ilgili olarak araştırma yapmak zorundadır. İşleri, sürekli eğitimi ve araştırmayı zorunlu kılmaktadır. Örneğin, arşiv uzmanlarının mesleki ilgilerini tarihi ve arşiv araştırmaları açısından geliştirmeleri gereklidir. Meslek elemanlarının işlerindeki bireysel gelişimi mesleğin gelişimi demektir.

* Meslek derneklerine üyelik de etik açısından son derece önemlidir. Bir mesleğin karakteristiklerini ancak kendi kuruluşları tanıtır. Meslek derneklerine üyelik uygulayıcılarına mesleklerini geliştirmede olanaklar sunar ve etik kurallarına uymayı ve uygulamayı mümkün kılar.

* Her mesleğin içinde o mesleğe eklenebilen birtakım etiksel parçalar olabilir. Kütüphaneciler için de vardır. Düşünce özgürlüğü ve derme seçimi gibi.

Düşünce Özgürlüğü ve Materyal Seçimi: Düşünce, insanın düşünme yetisiyle oluşturduğu eylemdir. İnsana özgü bu durumun oluşması ve gelişmesi ancak bilgi ile gerçekleşebilir. Özellikle bilimsel düşünce, belirli bir disiplin, yöntemle oluşturulan ve geliştirilen düşünce, bilgiye ve dolayısıyla bilgi taşıyıcılarına bağlıdır. (Keseroğlu, 1996:15). Kütüphanelerin özel bir zorunluluğu vardır. O da tüm insanlara tüm alanlarda tüm görüş açılarındaki düşünce ürünlerini sunmaktır. Düşünceler farklı ve birbirinin karşıtı bile olsa kütüphane tüm fikirlerin bulunduğu bir katalizör olarak toplumda etkin bir rol oynar. (Lanier, 90). Düşünce özgürlüğü ile ilgili olarak kütüphanecinin temel görevi kullanıcılarına yönelik, yararlı materyalin seçimini yapmaktır. Düşünce özgürlüğü, sansüre karşıt olarak herkesin herşeyi edinebileceği izlenimini verir. (Lanier, 90). Hiçbir kitap okuyanda olumsuz bir izlenim bırakması amacıyla yazılmaz. Ünlü kuramcı Jesse Shera, iyi kitaplar ve kötü kitaplar diye bir ayırımın yapılmasından yana değildir. Shera'ya göre, kitapların okuyan üzerinde nasıl bir etki yarattığı tam olarak bilinmiyorsa, iyi ya da kötü kitap diye bir ayırım yapılmaması gerekir. Düşünce özgürlüğü bağlamında dikkat edilmesi gereken şudur: Düşünce özgürlüğü insanlara gereksinim duyduğunu vermektir. Bu bakış açısına göre, kütüphaneci insanın yaşamını zenginleştirici, geliştirici materyal seçmelidir. Ancak, kütüphaneci bunu nasıl bilebilir? Hangi materyal bu amaca hizmet edecek? Bu görüşün tehlikesi, kütüphanecinin keyfi ya da öznel bir seçim yapabileceğidir. O halde istekler ve gerekler dikkate alınmalıdır. Seçimde kullanıcının istekleri dikkate alınırken kütüphanenin derme geliştirme politikasına uyan ve seçilecek materyalin gerekli olduğuna ilişkin saptamaların da yapılmış olması gereklidir.

* Kütüphanecilerin meslek etiğinde "anlaşılabilme" son derece önemlidir. (Bullard, 1984:252). İlgili bir başka önemli husus "mesleki saygınlık"tır. Mesleğin sorunu her kesimdeki birey tarafından anlaşılama sorunudur. Bu nedenle kütüphaneciler günümüzde hala düşük ücretle çalışan bir meslek grubudur.

Mesleki saygınlık ve anlaşılabilme bağlamında, tarihsel süreç içerisinde mesleklerin saygınlığının değişime uğradığı görülmektedir. Örneğin; Osmanlılarda askerler ve devlet memurları daha saygın bir konuma

sahipken, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 1950'lerin başına kadarki dönemde devlet memurluğunun saygınlığı yükselmiştir. Tıp ve mühendislik gibi gözde meslekler günümüzde bir ölçüde itibar kaybına uğrarken, elektronikçiler ve bilgisayarlı saygınlığı yükselen grubu oluşturmaktadır. (Çelik, 1996:333). Mesleğin toplumsal önemi ve güçlüğü, saygınlığı belirleyen en önemli iki ögedir. Mesleğin toplum için önemi ve gerekliliği nedir? Gereksinimler karşılanmadığında toplumdaki sonuçları ve etkileri ne olacaktır? Bu soruların karşılığı, mesleğin önemini ortaya koyacaktır. Mesleğin güçlüğü, o mesleğin öğrenilmesindeki zorlukları, eğitim süresini ve harcanan maddi, manevi çabaları kapsamakta, uzmanlaşma ile eş anlam taşımaktadır. (Çelik, 335).

* Mesleki saygınlıkla yakından ilişkili olan ve toplumdaki etkinliği yadsınamayacak kadar büyük olan kütüphanecilik mesleği elemanlarının aldıkları ücretler ve ücret politikaları etik kuralları içinde tartışılmalıdır.

Bilindiği gibi kütüphaneciler 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nın Genel İdare Sınıfı içinde yer almaktadır. Bu sınıf genellikle uzmanlık gerektirmeyen büro çalışanlarına yöneliktir ve ücretleri diğerlerine göre daha düşüktür. Ancak saygınlık kapsamında ele alınabilecek başka etkenlere de değinmek gerekir. Bunları; toplumda kütüphanecilik mesleğinin ve meslek elemanlarının sorumluluğu kapsamında bilgi eksikliği, kütüphaneciliğin yoğunlukla kadınlara özgü bir meslek olarak görülmesi, kütüphanecilerin bilgiye erişimden çok kaynakların korunmasını ilk plana çıkarmaları, yasal statü eksikliği, başka bir deyişle mesleği yapmak için mutlaka kütüphanecilik diplomasının gerekmemesi (Çelik, 337) olarak sıralamak mümkündür.

* Kütüphanecilik mesleğinin toplumda yeterince ve istenen ortamlarda tanınmamasının nedenini, bir başka bakış açısından hareketle, meslek elemanlarında görev bilincinin eksikliği ya da bu bilincin oluşmamasında aramak gereklidir. Görev bilincinin gerek kütüphanecilik eğitimi veren bölümlerde gerekse mesleğin uygulanma aşamasında her tür kütüphanede oluşması ve oluşturulması gerekmektedir. Örneğin; halk ve çocuk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin, halk kütüphanesinin tanımında olduğu gibi toplumun her kesimindeki bireye hizmet vermek ve okuma alışkanlığının kazandırılmasında bireyi kütüphaneye çekmek gibi bir çabası olmalıdır. Çocuk kütüphanesinde çalışan kütüphanecinin pedagoji formasyonu almış olmasının gereği, çocukların zihinsel ve düşünsel bağlamda gelişimlerine katkı sağlayacak çabayı göstermesi gerek-

lidir. Yine okul kütüphanecisi, bağlı bulunduğu okulun ders programına yönelik yardımcı materyali sağlarken, kütüphane kullanımının okul döneminden sonra da sürmesini sağlayacak iletişimi gerçekleştirmelidir. Görev bilinci, meslek elemanlarının üstlerine düşen görevi, sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmeleri ile mümkün olabilir ve anlam kazanır.

* Etik, (özellikle mesleki etik) kişiye ve içinde bulunulan koşullara göre zamanla değişebilir. (Bullard, 253). Bilgi teknolojileri ve otomasyon dünyası içinde kurallar da farklılık göstermektedir. Tarihsel bir yaklaşımla kütüphanecilik meslek etiğinin özünde paralı bir hizmetin bulunmadığı bilinir. Halk kütüphanelerinin ve genelde kütüphanecilik hizmetinin doğasında toplumun her kesimine gereksinim duyulan bilgiyi ücretsiz olarak sağlayan kurumlar vardır. Ancak 21. yüzyıla girilirken amaçlar ve politikalar değişmiş, teknolojinin hızlı büyümesi, gelişmesi son yirmi yılda kütüphanecileri düşündürmeye başlamıştır. Eğer kütüphaneler ve kütüphaneciler bilgi ve bilgi teknolojisi alanında etkin bir rol oynayamazlarsa bu boşluğu bilgi simsarları dolduracak ve bu işi belirli bir ücret karşılığında yapacaktır.

Etik, bilim ve teknolojiyle ilişkilidir. Bilim ve teknoloji, insanın doğal çevresi üzerindeki egemenliğinin olanaklarını genişlettikçe etiğin alanı da genişler (Selsam, 1995:25), ve değişir.

Richard De Gennaro, konu ile ilgili olarak "Kütüphane işlevi, toplum için zorunludur. Ancak, kazançlı değildir. Biz, kütüphaneyi bu kazancı sağlayacak ticari bir sektör olarak oluşturamadık"larından yakınmaktadır. (De Gennaro, 1984:1205).

Geleneksel anlamda kütüphane hizmetleri ücretsiz olarak tanımlanır. Ancak, toplumun bilgi gereksinimini karşılamada günümüzün hızla değişen bilgi teknolojisindeki bilgi ihtiyacı parayı gerektirir. Bu nedenle kütüphaneler bilgi teknolojilerinden yararlanmak, güncel ve gerekli en son bilgiye erişmek ve kullanıcıya sunmak zorunda olan kuruluşlar olarak tanınmalarına karşın parasal açıdan yeterli konuma ulaşmış değildir. Kütüphanelerin de birer işletme olarak ele alınıp irdelendiği son yıllarda bilginin de alınır satılır bir meta olmasından hareketle sunulan belirli hizmetlerde (örneğin online hizmetler) parasal bir edinim de elde edilmektedir. Örneğin; OCLC, iletişim masraflarının bir kısmını karşılayabilmek ve yeni hizmetler üretebilmek için online hizmetlerini fiyatlandırmıştır. OCLC'ye üye kütüphaneler, kullanıcılarına tarama kartları

satarak hizmet giderlerinin bir kısmını bu yolla geri alabilmektedir. (Snure, 1991:25). Ülkemizde özellikle ulusal bilgi ağı'nın yapılandırılmasında kütüphanelerin gerekli altyapıyı sağlamada, veritabanlarının yapılandırılmasında ve kullanımında büyük yatırımlar gerekmektedir. Bu bağlamda kütüphanelerimizin hizmetlerini fiyatlandırmaları ve elde edilen geliri yine kütüphanenin veritabanı oluşturma, ulusal bilgi ağına katılma ve online bilgi sunma gibi birtakım gerekleri için kullanmaları kaçınılmazdır. Bu bağlamda, geleneksel anlamda etik kuralı olarak kabul edilebilecek olan "kütüphaneler ücretsiz bilgi sunma merkezleridir" kuralı da, belki belirli hizmetler kapsamında (OPAC ve CD-ROM taramaları vb. için) değiştirilmesi gerekebilir.

* Etik kuralı bağlamında ele alınması gerekli olmasa da, toplumda saygın bir meslek olarak yer edinme çabaları, konunun bir başka boyutunun da düşünülmesini gerektirmektedir. Terminoloji çıkmazımız. İletişim ve bilgisayar teknolojisi her geçen gün büyük bir ivme kazanırken, son 10-15 yıldan bu yana kütüphane hizmetlerinde kullandığımız teknolojilere uygun Türkçe terim bulamama kaygısını yeni yeni taşıyoruz. Ancak geç kaldığımızı belirtmeliyiz. Yabancı kökenli terimlerin dilimize girmesi kaçınılmazdı, çünkü zamanında uygun terimler üretemedik. Ancak sahip olduğumuz teknolojilerin pek azını üretip, çoğunu yurt dışından edindiğimiz düşünülürse, yabancı kökenli terimlerin kullanılıyor olmasını doğal karşılayanlara da katılmamak olası değildir. Tüm yabancı kökenli terimlere uygun Türkçe karşılıklar bulunamasa da bu bağlamda meslek derneklerimizin önderliğinde bir komisyon, kurul oluşturulması ve çok geçmeden çalışmalarına başlanması gerekmektedir.

Konunun bir başka yönü, mesleki terimlerin ve kavramların meslek elemanlarınca bir birliğe, standart kullanıma oturtulamamış olmasıdır. Sorunun çözümü yine meslek derneklerinin yoğun çabasına bağlıdır. Çünkü, Dernekler, eşgüdümlü çalışmayı sağlayan, meslek üzerinde yaptırım oluşturabilecek etkinliğe sahiptir. Ayrıca Dernekler, mesleki etik kurallarının belirlenmesi, uygulanması ve benimsenmesi bağlamında da etkili ve yetkili kuruluşlardır.

Terimler ile ilgili bir diğer önemli husus, "kütüphane", "kütüphanecilik" ve "kütüphaneci" terimlerinin artık günümüzde bilgi hizmetlerinin kapsamını tanımlamakta yetersiz kalmasıdır. Geleneksel kütüphane işlevlerinin yerini bilgisayarlı hizmetlerin alması, bilginin kayıtlı olduğu ortamların kitap dışı materyale yayılması ve kütüphanecilerin kitapların

yanısına bu tür materyal ile hizmet vermesi, kütüphanelerde geleneksel hizmetlerin yanında online hizmetlerin yoğunlukla gerçekleştiriliyor olması meslek terimlerinde de değişimi gerekli kılmaktadır. "Bilgi" kökenli hizmet veren kurumlar olan kütüphanelerin ve kütüphanecilerin de bu hizmeti daha kapsamlı tanımlayabilen terimlerle anılması zorunlu görülmektedir.

Ülkemiz kütüphanecilik mesleğinin temel sorunu her kesimdeki birey tarafından anlaşılammama, algılanammama sorunudur. Mesleki etik kurallarının saptanması, meslek elemanlarınca benimsenmesi ve uygulanması mesleğin toplumda tanınmasını ve saygınlığını artırmasını sağlayacak en önemli faktör ve itici güçüdür.

BİBLİYOGRAFYA

- Bullard, Scott R. "Ethics of Vendor - Library relations". **Library Acquisitions: Practice and Theory**. 3, 1984. 251-254.
- Çelik, Ahmet. "Kütüphaneciliğin psiko-sosyal boyutları II: Kütüphanecilerin statü sorunu". **Türk Kütüphaneciliği**, 10 (4) 1996. 331-338.
- De Gennaro, Richard. "Shifting Gears: Information technology and the Academic Library". **Library Journal**. 109, 1984.
- Durheim, Emile, **Meslek Ahlakı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.
- Finks, Lee W. "Librarianship needs a new code of professional ethics". **American Libraries** January 1991, 84-91.
- Hançerlioğlu, Orhan. **Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar**. İstanbul:Remzi Kitabevi, 1976.
- İş Ahlakı ve Türkiye'de İş Ahlakına Yönelik Tutumlar**. İstanbul: Simge, 1992.
- Keseroğlu, Hasan. "Hoşgörü, düşünce özgürlüğü ve kütüphaneler". **Bilgi Edinme Özgürlüğü**. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996. 14-21.

Köknel, Özcan. "Ahlak". **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı II**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1987. 205-213.

Lanier, Don - Don Boice. "The statement on professional ethics: Implications and applications". **The Serials Librarian**. 8 (2) Winter 1983. 85-93.

Mchugh, Francis P. **İş Ahlakı (Ethics)**. İstanbul: Detay, 1992.

Nemchek, Lee R. "Copyright compliance by Law Firms (17 U.S.C. 108): an ethical dilemma for librarians". **Law Library Journal**. 83 (653) 1991. 653-683.

Özemre, A.Yüksel. "Bilimsel araştırma ahlakının bazı temel kuralları". **Milli Kültür**. 82, 1991. 43-47.

Selsam, Howard. **Etik**. Çev. Yüksel Demireker. Ankara: YABA, 1995.

Snure, Karen R. "The First Search experience at the Ohio State University". **Library Hi Tech**. 36 (9) 1991. 25-28.

Stichler, Richard N. "On reforming ALA's Code Of Ethics". **American Libraries**. January 1992. 40-44.

Şehsuvaroğlu, Bedi N. **Tıbbi Deontoloji**. İstanbul, 1983.

Türk Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1989.